

Terra i sostre, dos cares de la mateixa moneda

Catalunya és més urbana que pagesa. A ciutat només recordem el camp quan els tractors tallen la Diagonal o pugen els preus del super. Però visquem on visquem, totes mengem i tots necessitem un sostre. Són dos necessitats essencials. I estan més connectades del que ens han explicat.

Inclús amb la inflació a l'alça, seguim gastant més en sostre que en menjar. Però no sempre ha estat així. Fa dos dècades, la despesa de les llars en alimentació rondava el 30% del total. Ara ha baixat al 16'4%. En canvi, la despesa en habitatge i subministraments ha seguit la tendència contrària, creixent del 19% al 32%. És a dir, els percentatges s'han invertit. Actualment, dels nostres ingressos se'n va gairebé el doble que fa 20 anys a tenir sostre però la meitat a omplir la nevera ¿Com s'explica?

És un fet que la productivitat assolida per l'agricultura industrial ha permès baixar els preus. Però també és evident que aquest abaratiment ha vingut de la mà d'un altíssim cost ecològic, laboral i de salut pública. La degradació del agrosistemes està al centre de la crisi ecològica. I la competència ferotge entre els grans supermercats ha dut molta precarietat al camp. El balanç cost-benefici està tan mal repartit al llarg de la cadena alimentària que, per exemple, el preu de la patata en origen el 2020 era de 0,17 €/kg però el consumidor la pagava a 1,25 €/kg... un increment del 600% directe a les butxaques de Mercadona o Carrefour. S'arriba inclús a l'absurd d'haver de vendre per sota del preu de cost. Així no és estrany que la pagesia no trobi relleu. En quant a la salut pública, centenars d'estudis indiquen que la qualitat nutricional dels aliments ha disminuït. I la investigadora Anna Moragas explica que si tenim pocs diners és encara pitjor, al basar l'alimentació en calories barates i poc saludables. També la "pobresa de temps" acaba afectant la planificació, la compra i la preparació d'aliments; un àmbit encara feminitzat.

Però imaginem per un moment que ignorem tot aquest cost ecològic, laboral i sobre la salut pública ¿Hem fet servir almenys aquests preus baixos del menjar per treballar menys? ¿Per viure millor? No. Malgrat els increments en productivitat la jornada laboral pràcticament no s'ha modificat. En realitat, gran part dels diners que ens hem estalviat han anat a parar a les butxaques d'un rendista. Amb les dades a la mà, podem dir que el que ens hem estalviat en menjar ho gastem sobretot en un habitatge cada cop més inaccessible.

Els darrers dos anys, més de la meitat dels habitatges s'han adquirit sense ni tan sols necessitar firmar una hipoteca, al comptat. És a dir, compren cases sobretot els que ja en tenen unes quantes ¿La raó? Que el negoci del lloguer és cada cop més rentable. Jaime Palomera del Sindicat de Llogateres ho anomena "el gran acaparament". Una riuada de inversors inunda la ciutat. Una riuada que enriqueix a una minoria i ens ofega a la resta amb lloguers salvatges.

Però no està passant només amb les nostres cases. Des de 2008, el preu de la terra agrícola també s'ha disparat a tot el món, arribant a triplicar-se a Europa Central i de l'Est. Un encariment que, sumat a la escassa rentabilitat que pateix la petita pagesia convencional, està disparant la concentració de terres. A nivell global, el 1% de les explotacions agrícoles ja posseeix el 70% de les terres. I la pujada del preu dels aliments estimula els inversors a acaparar-ne cada cop més, al ser considerades com un "valor refugi" en aquests temps d'incertesa.

Per tot això, Javier Guzmán sosté que "vivim una crisi profunda de dos dels grans drets bàsics que tenim com a ciutadania, l'habitatge i l'alimentació". I no és cap casualitat que els dos hagin estat privatitzats. La terra està dominada pels terratinents. El sostre pels casatinents. I igual que els fons voltor fan fora els veïns de casa seva, també fan fora als agricultors dels seus camps. La crisi de la pagesia i la crisi de l'habitatge són dues cares de la mateixa moneda.

Si rasquem, descobrim que el fons de tot plegat té molt a veure amb la crisi d'acumulació del capital que s'arrossega des de fa mig segle. Als anys 70, el creixement mundial era de mitjana del 6,2%. Actualment és la meitat, al voltant d'un 3%. Europa està especialment estancada, Alemanya porta 7 anys pràcticament sense créixer. Per mitigar aquesta tendència se'ns ha imposat el neoliberalisme. Ja sabeu, privatitzar empreses públiques, desregular les finances o globalitzar els mercats. La conversió de tot en mercaderia; incloent coses tan bàsiques com la salut, l'educació, el menjar o el sostre, inclús la nostra atenció o les nostres dades. I en el context actual, l'habitatge és un dels pocs sectors que encara ofereix la rentabilitat de dos xifres que els inversors reclamen.

Així, les estructures públiques que existien al voltant dels nostres drets bàsics es desregulen, mentre que es regula a favor de la concentració de propietat. En el cas de l'habitatge, per exemple, les ajudes públiques estan dissenyades de manera que "l'Estat et premia si vius de rendes i no aportes res a la societat, però et castiga si vius del teu esforç". En el cas del menjar, la PAC, la política agrícola comuna de la Unió Europea ha orientat les seves ajudes per criteris de superfície: qui més terra té més diners rep. Així, a l'estat espanyol l'1% dels perceptors rep el 23% de les ajudes, amb Telefónica ocupant una posició destacada.

Però la màgia dels mercats no resol els problemes que provoca. Les polítiques igualides tampoc. Igual que donar rebaixes fiscals als arrendataris només acaba omplint-lis les butxaques, la baixada de l'IVA dels aliments acaba en mans dels supermercats. No ens fa cap enveja que algú sigui mega ric, el problema és la concentració de poder que implica. La concentració de pisos i terres en poques mans distorsiona el mercat i bloqueja els canvis.

El resultat és que en els últims 30 anys s'han [reduït a la meitat les petites finques agrícoles](#) a tot l'Estat. De la mateixa manera que hi ha cases sense gent i gent sense casa, també hi ha terra sense pagesia i pagesia sense terra. De fet, a Catalunya [el 60% de la pagesia](#) no té terres pròpies, mentre que les societats financeres dedicades a l'explotació agrícola s'han multiplicat per quatre. I és que el nostre és un mercat atractiu, especialment tenint en compte tota la pagesia familiar que està a pocs anys de jubilar-se.

No és política-ficció. Juan Luis Avila, responsable del sector oliverer de l'organització agrària COAG afirmava fa unes setmanes a Sevilla que "si el nou model d'oligopolis corporatiu s'imposa al sector, Espanya camina cap a un oliverar sense agricultors". El procés d'uberització -un fenomen pel qual els agricultors passen de treballar les seves terres a ser empleats de grans empreses que busquen la màxima rendibilitat- del camp, és un fenomen a l'alça.

Que fer per sortir d'aquest model? En el cas dels aliments, val la pena pagar més per tenir aliments més sostenibles i saludables... sempre que aquest extra vagi a les mans de la pagesia que fa bé les coses enlloc de a Bayer o a Mercadona. Però en el cas de l'habitatge... hi ha alguna raó biofísica que justifiqui l'encariment constant de les cases? Són potser ara millors i més sostenibles? És cert que toca fer molta feina de rehabilitació seguint criteris de bioconstrucció i bioclimatisme. I és normal que aquestes millores es repercutixin en el preu. Però com es justifica l'ansia constructora si, com recull la revista Nature, ja fa cinc anys que la massa de tots els edificis i infraestructures construïts per l'ésser humà és superior a la de tota la biomassa terrestre? No necessitem més ciment, necessitem més naturalització.

No falten cases, ergo, no es justifica el seu encariment. L'augment constant de preus no és producte de l'esforç del propietari, sovint nul, sinó de la necessitat que totes tenim de tenir un sostre multiplicada per l'ubicació del pis. Mentre que el menjar s'ha de produir cada dia i ho fa sota condicions laborals i ecològiques cada cop més precàries, la gran majoria de les despeses associades a la construcció d'habitatges ja estan més que amortitzades. L'economia alimentària, amb tots els seus defectes, és en essència productiva. L'economia immobiliària s'ha convertit en un sector marcadament rendista i parasitari. Per això necessitem regulació de lloguers o habitatge públic-cooperatiu.

Volem evitar que la pagesia s'ofegui, volem sobirania alimentària i volem menjar saludable. Però si gran part del nostre poder adquisitiu se'ns en va en pagar preus desorbitats a la classe rendista per tenir un sostre, se'ns complica invertir en la transició agroecològica. Són vasos comunicants. Un fil invisible connecta el dret a l'habitatge digne, el dret a l'alimentació de qualitat i la justícia en la cadena alimentària.

Notes de l'episodi

Fons d'inversió, a per les cases i a per les terres

Ara - El Salto

https://empreses.ara.cat/empreses/vells-poc-formats-retrat-pagesia-catalunya_130_4986534.html

<https://www.elsaltodiario.com/tribuna/javier-guzman-fondos-inversion-nos-quitan-casas-tierra>

A la caça del pagès jubilat

Ara

https://empreses.ara.cat/empreses/vells-poc-formats-retrat-pagesia-catalunya_130_4986534.html

La uberización llega al campo

Público - COAG

Estudio "La uberización del campo español"

<https://coag.org/download-doc/479978>

<https://www.publico.es/sociedad/uberizacion-alcanza-olivar-fondos-buitre-compra-grandes-fincas.html#md=modulo-portada-bloque:2col-t1:mm=mobile-medium>

Campesinos de sofá cobran de la PAC

Público

<https://www.publico.es/public/economia-pagesos-sofa-mes-600000-propietaris-camps-cobren-ue-sense-treballar.html>

L'alimentació sostenible, manual per a ciutats

Alimentació Sostenible

https://www.alimentaciosostenible.barcelona/sites/default/files/2021-02/Alimentaci%C3%B3%20Sostenible_Manual%20per%20a%20ciutats_definitiu.pdf

Pagesia sense terra, qui acapara la propietat agrícola a Catalunya?

El Crític

<https://www.elcritic.cat/opinio/adria-rodriguez/pagesia-sense-terra-qui-acapara-la-propietat-agricola-a-catalunya-204224>

Mapa habitatges buits

UAB - Eldiario.es

https://ddd.uab.cat/pub/sobali/sobali_a2011m1n4/sobali_a2011m1n4p19.pdf

www.eldiario.es/economia/hay-viviendas-vacias-mapa-casas-habitar-municipio-municipio_1_10341710.html

Nous Models de pagesia

Revista Arrels

<https://arrels.info/noticia/catalunya-pensa-nous-models-de-pagesia-per-garantir-el-relleu-al-camp/>

El monopoli de la vivenda

CTXT

https://ctxt.es/es/20241201/Politica/48041/jaime-palomera-vivienda-espana-especulacion-sareb-congreso.htm?utm_campaign=lecturas-del-4-de-noviembre&utm_medium=email&utm_source=acumbamail

Mínims de dignitat i màxims de sostenibilitat

La Directa

<https://directa.cat/per-sortir-del-forat-minims-de-dignitat-i-maxims-de-sostenibilitat/>